

Kerkgeschiedenis I

Van het prille begin tot 1054

Els Agten
2022-2023

Even voorstellen

(Dr.) Els Agten

Stafmedewerker gezinspastoraal en parochiecatechese
bisdom Hasselt (100% sinds 01/10/2017)

Docent kerkgeschiedenis HIGW Antwerpen en Hasselt

Onderwijsondersteuner aan de faculteit Theologie en
Religiewetenschappen (KU Leuven) (10%)

Project Junior College, Libguide Theology & Religious Studies

Doctoraat over het **Jansenisme** en **Bijbelvertaling in de
volkstaal** in en rond Leuven (16de-17de eeuw) (2014)

Meint gy dat gy ook wel verstaet, het gene gy leest? The Catholic
Church and the Dutch Bible: From the Council of Trent to the
Jansenist Controversy (1564-1733)

els.agten@gmail.com

Doelstellingen en verwachtingen

Christendom als historisch bepaalde religie

Ontstaan, groei
en ontwikkeling
Christendom

Ontwikkelingen,
gebeurtenissen
en ideeën

Periode:
0 tot 1054

Veranderende
historische
context

Pluraliteit en
verscheidenheid

Belang van
situeren

Materiaal

Cursustekst
Kerkgeschiedenis I
Van het prille begin tot
1054

Bibliografie
Overzicht bronnen en
basiswerken
Verklarende
woordenlijst

Powerpointpresentaties
(via leerplatform)

Examen

Schriftelijk examen (15 punten) én een '**Take Home**' opdracht (5 punten)

(Meer uitleg in de cursus p.4)

Drie vragen die ondersteund worden met beeldmateriaal

Je krijgt een **volledige lijst** van examenvragen.

Belang van chronologische en geografische **situering**

Examen

Evaluatiecriteria

- chronologische en geografische situering
- adequate weergave van wat tijdens de colleges werd gedoceerd
- bekwaamheid om verbanden te leggen tussen figuren en de tijd waarin ze werkzaam waren
- illustratie van de examenstof op basis van de aangehaalde beelden en teksten.

Examen: take home opdracht

Wat kan de betekenis van kerkgeschiedenis voor ons vandaag zijn? Ga in je omgeving op zoek naar sporen, getuigenissen of verwijzingen die naar de cursus verwijzen.

Selecteer **drie voorbeelden** en bespreek elk voorbeeld in 250 à 300 woorden. Illustreer *eventueel* met beeldmateriaal.

Stuur deze opdracht **ten laatste 1 week voor het examen** op naar de docente per email (els.agten@gmail.com) en breng een uitgeprinte versie mee naar je examen.

Verzamel de drie voorbeelden in **één bestand** en benoem je bestand als volgt: **Voornaam
Familiennaam Take home
opdracht**

Vragen?

Vragen van studenten ter verduidelijking van de lesinhoud worden per mail opgestuurd naar els.agten@gmail.com.

De belangrijkste vragen komen in het laatste college aan bod.

Opzet: thematisch overzicht met aandacht voor tekst en beeld

H1
Kerkhistorisch
kader

H2 Ontstaan,
orthodoxie en
orthopraxie

H3 Kerk en
andere. Expansie
en vervolging

H4 Canon,
Credo, Concilie
en Kerkvaders

H5 Kerk in beeld

H6 Kerk en staat

Enkele symbolen die je misschien kent?

Christendom in het kort

Hoofdstuk 1

Een kerkhistorisch kader

1. Wat is kerkgeschiedenis? Waarom kerkgeschiedenis studeren?
2. Vroege kerkgeschiedenis en patristiek
3. Het begin van het christendom. Sleutelmomenten en ankerpunten
4. Kerkgeschiedenis als het verhaal van het kruis

Peanuts by Charles Schulz

© PEANUTS Worldwide LLC - All Rights Reserved.

1. Wat is kerkgeschiedenis?

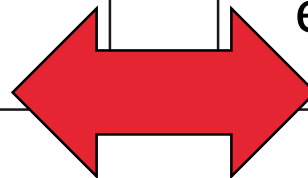
Waarom kerkgeschiedenis studeren?

Kerkgeschiedenis

- Geschiedenis van de (christelijke) kerk
- **Praktijk:** kerk en wereld (doen)
- **Dogma's en ideeën** (denken)
- 250 jaar

Theologie

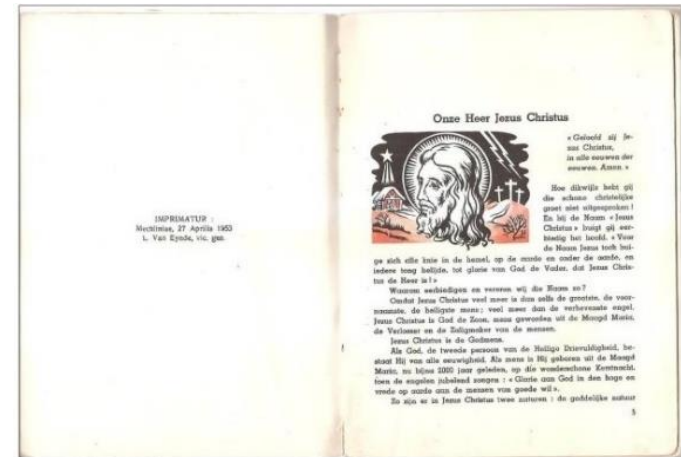
- ***Theos*** (God) en ***logos*** (woord, gesprek, verhaal, taal; rede, verstand)
- = Spreken over God
- ° einde 2de eeuw (> 17 eeuwen)

1. Wat is kerkgeschiedenis?

Waarom kerkgeschiedenis studeren?

Dogmatische
theologie

Kerkgeschiedenis
of 'gewijde
geschiedenis'
(hulpwetenschap)

Geschiedenis 'theologisch' lezen
Werkzaamheid God in geschiedenis

1. Wat is kerkgeschiedenis?

Waarom kerkgeschiedenis studeren?

**Kerkgeschiedenis als
historische discipline**

Praktijken, ervaringen en instellingen

Wetenschappelijke en objectieve
reconstructie van het verleden van de
kerkelijke gemeenschap ten behoeve van die
gemeenschap

Studie op politiek, institutioneel, socio-
economisch, theologisch,... vlak

1. Wat is kerkgeschiedenis?

Waarom kerkgeschiedenis studeren?

Hoe kon een kleine
gemeenschap uitgroeien
tot een wereldwijde
beweging?

Confrontatie met onszelf
en ons verleden.

Christendom als
historisch bepaalde
religie in telkens
veranderende
contexten.

Kerk als gemeenschap
van heiligen: respect
voor voorgangers

...

2. Vroege kerkgeschiedenis en patristiek

Patristiek

- *Patres Ecclesiae* (Kerkvaders) (1ste – 8ste eeuw)
- ***Pater* of *Vader*** (later ook ***papa***) als uitdrukking van respect (cf. de geestelijke vader van...)
- **Patristiek** bestudeert de geschriften van de *Patres* of *Vaders*.
 - Bijbelcommentaren, doctrinele en praktische kwesties, preken, geloofsbelijdenissen,...
 - Basis van de theologie (wetenschappelijke doordenking en verantwoording van het geloof)

2. Vroege kerkgeschiedenis en patristiek

Westerse kerkvaders

- Hiëronymus (c. 347-420)
- Augustinus van Hippo (354-430)
- Ambrosius (339-397)
- Gregorius de Grote (540-604)

‘Oosterse’ kerkvaders

- Gregorius van Nazianze, bijgenaamd de Theoloog (329-389)
- Gregorius van Nyssa (c. 335-394)
- Basilius van Caesarea, bijgenaamd de Grote (330-379)

- (Koinè) Grieks tot c. 2de eeuw
- Later Syrisch, Koptisch en Armeens (oosten) en Latijn (westen)

+ Johannes Chrysostomus (345-407)

2. Vroege kerkgeschiedenis en patristiek

3. Het begin van het christendom. Sleutelmomenten en ankerpunten

Datering

Chronologische
tabel

Periodes

Continuïteit en
verandering

Tijd en plaats:
wanneer en waar
gebeurde iets?

3. Het begin van het christendom. Sleutelmomenten en ankerpunten

Toen Jezus geboren was in **Bethlehem** in **Judea**, **ten tijde van koning Herodes**, kwamen er uit het Oosten magiërs in Jeruzalem aan. Ze vroegen: 'Waar is de pasgeboren koning van de Joden? Want wij hebben zijn ster zien opkomen en wij zijn gekomen om Hem te huldigen.' Toen koning Herodes hiervan hoorde, schrok hij, en heel Jeruzalem met hem. Hij riep alle hogepriesters en schriftgeleerden van het volk samen en wilde van hen weten waar de Messias geboren zou worden. Ze zeiden hem: 'In Bethlehem in Judea. Want zo staat het geschreven bij de profeet'.
(Mt 2, 1-5)

- Herodes: + 4 v. Chr.

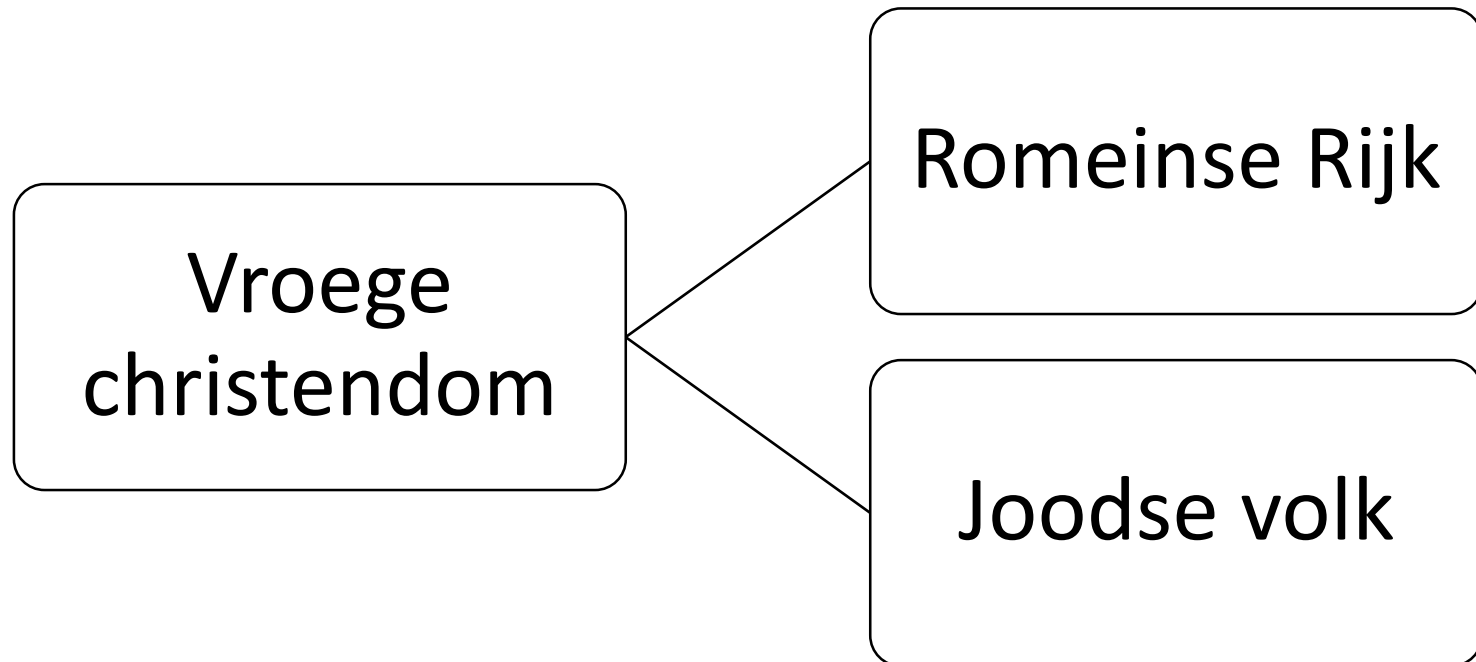
3. Het begin van het christendom. Sleutelmomenten en ankerpunten

In die dagen vaardigde **keizer Augustus** een decreet uit dat de hele wereld zich moest laten registreren. Deze eerste registratie vond plaats toen **Quirinius** gouverneur van Syrië was. Allen gingen op weg om zich te laten inschrijven, ieder in zijn eigen stad. Zo ook **Jozef**; hij ging van de stad **Nazaret** in Galilea naar **Judea**, naar de stad van David, Betlehem genaamd, omdat hij uit het huis van David stamde; om zich te laten inschrijven, samen met **Maria**, zijn verloofde, die zwanger was.

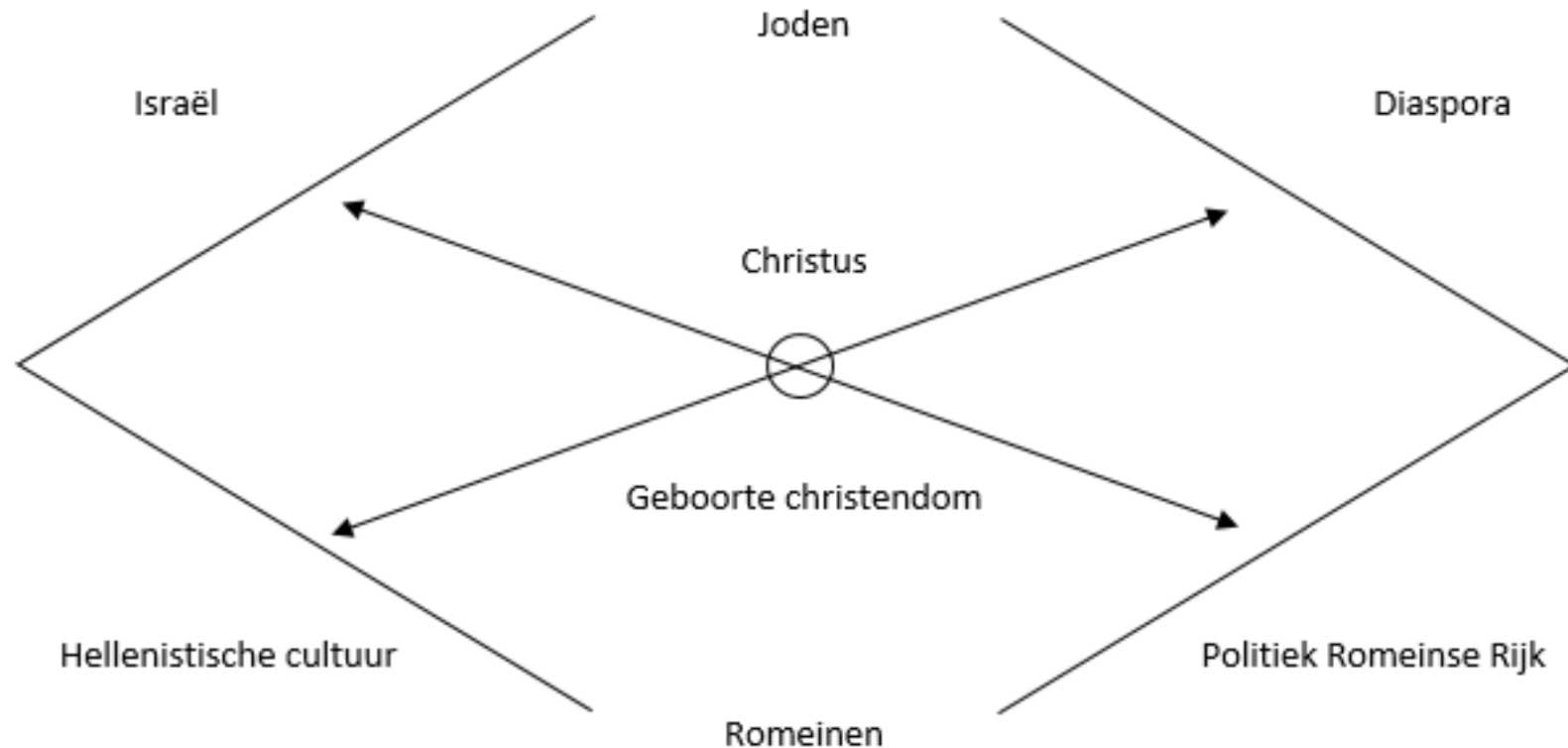
(Lc 2, 1-5)

- Augustus: 27 v. Chr. -14 n. Chr.
- Volkstelling: 6 na Chr.

3. Het begin van het christendom. Sleutelmomenten en ankerpunten

3. Het begin van het christendom. Sleutelmomenten en ankerpunten

3. Het begin van het christendom. Sleutelmomenten en ankerpunten

- Apostolische tijd
- Christenvervolgingen
- Canon, credo, concilie, eredienst

- Volksverhuizingen
- Kerstening van Europa
- Islam
- Beeldenstrijd in Byzantium

**Ontstaan en verspreiding
(0-60)**

**Groei, uitbouw en vervolging
(60-311)**

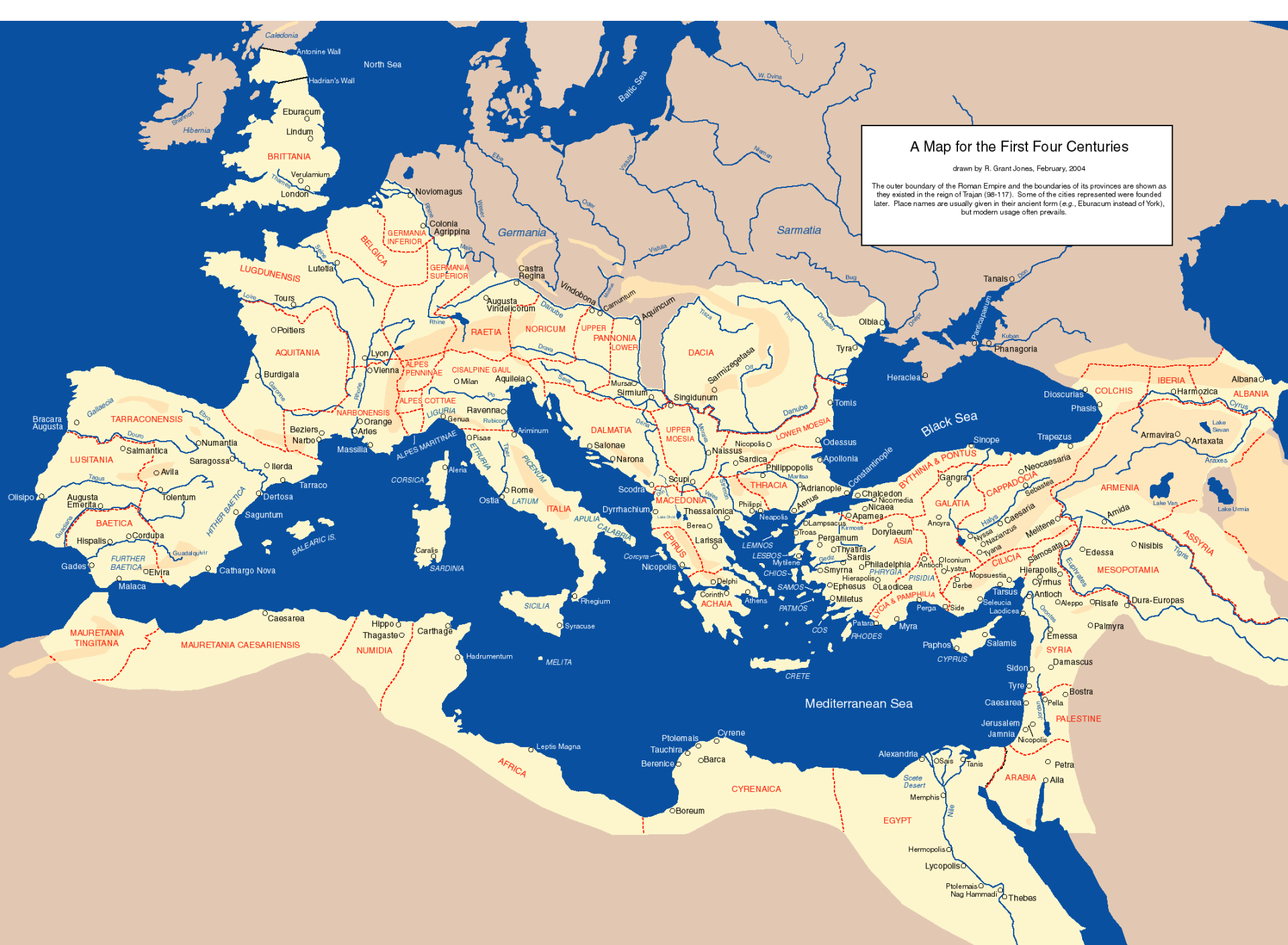
**Keizerlijke kerk
(311-410)**

**Vroege middeleeuwen
(410-1054)**

- Geboorte van Jezus
- Kruisiging en verrijzenis
- Missiereizen van Paulus

- Godsdienstvrijheid
- Christendom als bevoorrechte godsdienst
- Theologische disputen
- Kerkvaders

1 ^{ste} eeuw	1	00 2 ^{de} eeuw	2	00 3 ^{de} eeuw	3	00 4 ^{de} eeuw	4	00 5 ^{de} eeuw	5	00 6 ^{de} eeuw	6	00 7 ^{de} eeuw	7	00 8 ^{de} eeuw	8	00 9 ^{de} eeuw	9	00 10 ^{de} eeuw	10	00 11 ^{de} eeuw	11
HET ROMEINSE KEIZERRIJK										De Vroege Middeleeuwen				DE MIDDELEEUEWEN							
								476		De vorming van Frankisch Europa						843					
								Einde van het West-Romeinse Rijk								Verdeling van het Karolingische Rijk					
									Merovingers					Karolingers							
								Invallen van de Germanen				622		732		800					
												Ontstaan van de islam		Poitiers		Kroning Keizer Karel					
Augustus +14 Tiberius +37				Diolelianus +305 Constantijn +337				Clovis +453 Attila +453	+511 Justinianus +565						Karel de Grote +814						
Jezus Christus -4 — +30				Edict van Milaan 313		Edict van Theodosius 380		500											1000		
Apostolische tijd				CHRISTENVERVOLGINGEN		GODS-DIENST-VRUHEID	CHRISTENDOM BEVOORRECHTE GODSDIENST		WEST-EUROPA				K E R S T E N I N G V A N				OOST- EN NOORD-EUROPA				
Martelaren				Kerkvaders				Benedictijnen		Kloosters: centra van gebed, beschaving en cultuur				Hervorming van het kloosterleven							
Apologeten				Monniken: Kluizenaars, Gemeenschapsleven				Monte Cassino 529						Cluny 910							
Nieuwe Testament																					
Christenvervolgingen				Theologische disputen				Islam		Mohammed +632				Dieptepunt van de Kerk bij hiërarchie en clerus				Oosters Schisma 1054			
				Arianisme		Nestorianisme								Beeldenstrijd in Byzantium 727 — 843							
				Constantinopel 325		Monofysieten															
				Efese Chalcodon 431																	
				Antonijs +356		Benedictus +549															
				Patrick +463		Remigius +c.530															
				Ambrosius +397																	
				Augustinus +430																	
Petrus +c.67 Paulus +c.67 Johannes +c.100 Stefanus +c.37																					
1 ^{ste} eeuw	1	00 2 ^{de} eeuw	2	00 3 ^{de} eeuw	3	00 4 ^{de} eeuw	4	00 5 ^{de} eeuw	5	00 6 ^{de} eeuw	6	00 7 ^{de} eeuw	7	00 8 ^{de} eeuw	8	00 9 ^{de} eeuw	9	00 10 ^{de} eeuw	10	00 11 ^{de} eeuw	11

A Map for the First Four Centuries

drawn by R. Grant Jones, February, 2004

The outer boundary of the Roman Empire and the boundaries of its provinces are shown as they existed in the reign of Trajan (98-117). Some of the cities represented were founded later. Place names are usually given in their ancient form (e.g., Eburacum instead of York), but modern usage often prevails.

4. Kerkgeschiedenis als het verhaal van het kruis

Kruis

- Een van de meest voorkomende symbolische tekens.
- Symbool bij uitstek van christenen (kruisdood van Jezus)
- Folterttuig *én* triomfteken
 - *Wij prediken Christus, de gekruisigde, voor de Joden een struikelblok (of: aanstoot) en voor de Grieken een dwaasheid (1 Kor 1:22-23)*
- Niet meteen symbool van de christenen

4. Kerkgeschiedenis als het verhaal van het kruis

Kruis als symbool

- Symbool in voorchristelijke tijden
- Zeldzaam in de vroegchristelijke cultuur (verhuld)
 - Geen Latijns kruis, eerder Grieks kruis of Tau-kruis
 - Proces van transformatie met andere invulling
- Anastasis sarcofaag (4de eeuw) en paneel op de deuren van de Santa Sabina kerk (5de eeuw) als eerste afbeeldingen van het kruis

- Anastasis sarcofaag (Vaticaanse musea, Rome)
- Anastasis = opwekking, wederopstanding of herrijzenis
- Lege graf van Christus
- Triomfkruis met martelarenkroon rond het christogram (chi-ro)
- Twee wachters
- *Kruis als **triomfteken** om het martelaarschap als een overwinning voor te stellen.*

- Santa Sabina kerk (Rome)
- Drie figuren met gespreide armen en met nagels in de handen.
- Kruisiging of biddende figuren in orante houding (*gebedshouding*)?
- Aanvankelijk ging er weinig aantrekkingskracht van de kruisiging uit. Voorkeur voor het uitbeelden van de wijsheid en de goddelijke macht.

4. Kerkgeschiedenis als het verhaal van het kruis

Betekeningen van het kruis

- Pijn en schande, maar ook eeuwig teken van uiterste liefde
 - *"Niemand heeft een grotere liefde dan deze, namelijk dat iemand zijn leven geeft voor zijn vrienden" (Joh 15:13)*
- Negatieve dimensie van het lijden: marteltuig, kwaad, spiegel
- Positieve dimensie van verrijzenis en hoop
- Beide dimensies in Christus: christendom als 'menselijke' godsdienst

-

